

Svarbiausių knygos veikėjų sąrašas

Pirma parašytos kinų pavardės, paskui vardai

Je šeima

Je Džetai	Fizikas, Cinghua universiteto profesorius
Šao Lin	Fizikė, Je Džetai žmona
Je Vendzie	Astrofizikė, Je Džetai duktė, „Raudonojo kranto“ bazės darbuotoja, Trisoliario atradėja, Žemės–Trisoliario organizacijos vyriausioji vadė
Je Vensiue	Je Vendzie sesuo, raudongvardietė

„Raudonojo kranto“ bazė

Lei Džičengas	„Raudonojo kranto“ bazės politinis komisaras
Jang Veiningas	„Raudonojo kranto“ bazės vyriausiasis inžinierius, praeityje – Je Džetai studentas

Nūdiēna

Jang Dong	Stygu teoretikė, Je Vendzie ir Jang Veiningo duktė
Ding I	Fizikos teoretikas, Jang Dong sužadėtinis
Vang Miao	Nanomedžiagų tyrinėtojas
Ši Čiangas	Policijos detektyvas pravarde Da Ši
Čang Veisi	Liaudies išsivadavimo armijos generolas majoras
Vei Čengas	Uždaras matematikos talentas
Šen Jufei	Japonų fizikė, Vei Čengo žmona
Pan Hanas	Biologas, Šen Jufei ir Vei Čengo pažįstamas
Ša Žuišanas	Astronomas, vienas iš Je Vendzie studentų
Maikas Evansas	Naftos magnato atžala

Autoriaus pratarėmė lietuviškam leidimui

Aš labai džiaugiuosi, kad „Trijų kūnų problema“ išleidžiama lietuviškai, ir noriu pasveikinti Lietuvos skaitytojus.

Šis mokslinės fantastikos romanas – apie pirmąją žmonijos kontaktą su svetima civilizacija. Viena vertus, tai gali nutikti ateityje arba niekada nenutikti. Kita vertus, jie gali pasiekti mus jau rytoj, tad ši tema – ne šiuolaikinis mitas, bet labai aktuali problema. Šiuo metu tai sudėtingiausia ir didžiausią pavojų kelianti žmonijos mįslė.

Kontaktas, apie kurį kalbu, gali niekad neužsimegzti arba gali užsimegzti bet kurią akimirką, tačiau jeigu užsimegztu, pasekmių jis turėtų begalę. Šioje knygoje aprašomas pats beviltiškiausias atvejis. Viliuosi, niekada neatsitiks tai, kas čia aprašyta, bet įsivaizduoti blogiausią Visatoje scenarijų jokia būdu nepakenks – priešingai, galbūt ši vizija kaip tik padės išvengti baisių tikrovė.

Daugumai kinų Lietuva yra tolimas, nepažįstamas kraštas. Žinome, kad tai graži šalis, turinti ilgą istoriją, bet viskas tenai mums atrodo keista ir paslaptinga. Mus suartinti gali mokslinė fantastika. Didingoje fantastinėje vizijoje Žemė tėra smiltelė Visatoje, o žmonija – vienas organizmas šioje smėlio dykumoje. Taigi mes visi susiję, o skirtumai tarp rasių ar valstybių nebeturi nei prasmės, nei reikšmės. Pavojai, apie kuriuos kalba mokslinė fantastika, gresia visai žmonijai. Turiu vilties, kad mano knyga taps nedideliu tiltu tarp dviejų senų mūsų kultūrų. Pabandykime drauge įsivaizduoti Visatą ir bendrą žmonijos ateitį.

Liu Cixin, 2019 m. liepos mėn.

Pirma dalis

Tylusis pavasaris

1

Beprotybės metai

Kinija, 1967-ieji

Raudonoji sąjunga prieš dvi dienas pradėjo Balandžio 28-osios brigados* štabo puolimą. Aplink visą pastatą tarsi laužų liepsnos plėvėsavo raudonos vėliavos.

Štabo gynėjai Raudonosios sąjungos vadui nerimo nekėlė. Per du šimtus raudonųjų Balandžio 28-osios gvardiečių buvo snargliai, palyginti su veteranais iš Raudonosios sąjungos, susiformavusios pačioje Didžiosios proletarinės kultūrinės revoliucijos pradžioje ankstyvais 1966-aisiais. Šiuos užgrūdino chaotiški revoliuciniai žygiai po visą šalį ir Pirmininko Mao kalbos per milžiniškas demonstracijas Tiananmeno aikštėje.

Ramybės jam nedavė dešimtys geležinių krosnelių, prigrūstos sprogmėnų ir sujungtos elektriniais detonatoriais. Jis negalėjo jų matyti, bet jautė jas, lyg pats būtų buvęs magnetas, pritraukiantis geležį. Jeigu kas nors tenai paspaus mygtuką, revoliucionieriai ir

* Panašu, kad „Raudonoji sąjunga“ ir „Balandžio 28-osios brigada“ yra autoriaus išgalvotos raudongvardiečių frakcijos, kaip ir čia aprašomas Kultūrinės revoliucijos epizodas nėra realiai istoriškai vykęs. Autorius galimai išgalvojo frakcijų pavadinimus, siekdamas išvengti cenzūros, ypač kai šiuo metu Kinijos paties aukščiausio lygio politikai yra buvę raudongvardiečiai arba bent jau tos kartos žmonės. (B. Astrausko past.)

kontrevoliucionieriai išlėks į orą kaip vientisas milžiniškas ugnies kamuolys.

Balandžio 28-osios brigados jaunimas tikrai galėjo taip beprotiškai pasielgti. Palyginti su patyrusiais pirmosios raudongvardiečių kartos vyrais ir moterimis, naujieji maištininkai atrodė kaip jauni agresyvūs vilkai, neturintys nė lašo proto.

Pastato viršuje išniro liekna graži mergina su Balandžio 28-osios brigados vėliava. Ją sutiko kakofoniška ginklų salvė: amerikietiški karabinai, čekiški automatai, japoniški 38 tipo šautuvai, taip pat naujesni ginklai – standartiniai Liaudies išsivadavimo armijos šautuvai ir automatai, pavogti iš kariuomenės po „Rugpjūčio vedamojo“, netgi kelios *dadao* mačetės ir ietys. Visi tie ginklai drauge tarsi glaustai pasakojo naujausių laikų istoriją.

Tai toli gražu ne pirmas kartas, kai Balandžio 28-osios brigada surengė tokį reginį: atsistoji ant stogo, mojuoji vėliava, šauki per megafoną ir barstai propagandinius lapelius užpuolikams ant galvų. Kiekvieną kartą drąsūs vyrai ir moterys sugebėdavo išvengti kulku krušos ir saugiai atsitraukę galėdavo mėgautis šlove.

Mergina, be abejo, manė, kad jai irgi pasiseks. Mojavo kovos vėliava tikėdama, kad jos jaunystės liepsna gali revoliucijos priešus paversti pelenais, ir buvo įsitikinusi, jog naujo pasaulio gimimui trūksta tik aistros ir ryžto... Merginos rožinė svajonė baigėsi, kai kulka perskrodė jai krūtinę.

Penkiolikmetės kūnas buvo toks liaunas, kad kulka beveik nestabtelėjusi nušvilpė tolyn. Mergina tiesiog susmuko su savo vėliava, raudonas audeklas leidosi žemyn kaip paukštis, nenoriai paliekantis dangų.

* Turimas omenyje 1967-ųjų vedamasis „Raudonosios vėliavos“ žurnale (reikšmingas propagandos šaltinis per Kultūrinę revoliuciją). Straipsniu raginta „išaiškinti saują kontrevoliucionierių kariuomenėje“ ir paskatinti Raudonąją gvardiją atimti iš Liaudies išsivadavimo armijos ginklus. Tai buvo kaip žibalo pliūpsnis į Raudonosios gvardijos konfliktų liepsną. (Čia ir toliau, jei nenurodyta kitaip, – vertėjo į anglų kalbą Ken Liu pastabos.)

Raudonosios sąjungos kariai ėmė ploti. Keletas šoko pirmyn, pakėlė Balandžio 28-osios brigados vėliavą, nukritusią šalia pastato, ir lengvą merginos kūną be jokių gyvybės ženklų. Iškėlė virš galvų kurį laiką džiaugsmingai jį pakilnojo, o paskui nusviedė per metalinius vartus atgal.

Kai prasidėjo kruvini konfliktai tarp įvairių partinių grupuočių, dauguma metalo strypų su aštriais antgaliais buvo išlupti ietims, tačiau dar pora buvo likę. Merginos kūnui nukritus ant smagalių akimirką atrodė, kad į jį trumpam grįžo gyvybė.

Raudongvardiečiai šiek tiek atsitraukė ir pradėjo šaudymo į lavoną pratybas. Negyvai merginai ta kulkų kruša dabar niekuo nesiskyrė nuo švelnaus lietaus. Retkarčiais jos liaunos rankos trūkčiojo, tarsi ji išties būtų gynusis nuo lietaus lašų.

Tačiau netrukus kulkos nukirto pusę kūno ir teliko viena graži akis, įsmeigta į mėlyną 1967-ųjų dangų. Tame žvilgsnyje nebebuvo jokio skausmo, tik tvirtas ryžtas ir ištikimybė.

Palyginti su kitais, merginai dar pasisėkė. Jos mirtis bent jau buvo aistringa auka idealams.

Tokie mūšiai siautėjo visame Pekine, nelyginant aibė lygiagrečių kompiuterio procesorių, kurie visi kartu reiškė Kultūrinę revoliuciją. Miestą užtvindžiusi beprotybė sunkėsi į kiekvieną plyšį.

Pekino pakrašty, Cinghua universiteto stadione, jau dvi valandas vyko tūkstantinis klasių kovos susirinkimas, „savikritikos“ mitingas. Jo tikslas – viešai pažeminti ir palaužti revoliucijos priešus, plūsti ir mušti juos minios akivaizdoje, kol jie prisipažins padarę savo nusikaltimus.

Kai revoliucija subyrėjo į daugybę priešiškų frakcijų, prasidėjo įvairiausi sudėtingi manevrai ir varžybos. Universitete kilo karšti konfliktai tarp Raudonosios gvardijos, Kultūrinės revoliucijos darbo grupės, Darbininkų propagandos komandos ir Karinės propagandos

komandos. Visos grupuotės po kurio laiko trupėjo į naujas maištininkų kuopeles, kiekviena su savo tikslais ir programomis, ir tai vedė prie dar karštesnių kovų.

Tačiau šiame susirinkime taikinyis buvo buržuazinė universiteto vadovybė. Tų žmonių nekenė visos frakcijos, tad jiems teko kentėti skaudžius smūgius iš visų pusių.

Palyginti su kitais „monstrais ir demonais“, reacingieji universiteto vadovai buvo ypatingi: per ankstesnius savikritikos mitingus jie buvo užsispyrę ir arogantiški, užtat per šį mitingą krito kaip musės. Per keturiasdešimt dienų Pekine tokiuose mitinguose žuvo daugiau nei 1700 žmonių. Daug kitų pasirinko lengvesnę išeitį iš pamišimo: Lao Še, U Hanas, Dzian Bodzanas, Fu Lei, Džao Dziudžangas, I Čiunas, Ven Dzie, Hai Mo ir kiti garbingi intelektualai tiesiog nusižudė.**

Tie, kurie išgyveno šį pradinį laikotarpį, pamažu negailestinguose savikritikos mitinguose tapo viskam abejingi. Smegenys suformavo tarsi kokį apsauginį kiautą, kad visiškai neišprotėtų. Kartais per klasių kovos susirinkimus jie atrodydavo apsnūdę ir atsimerkdavo tik tada, kai kas nors surikdavo jiems tiesiai į veidą, tada jie eilinių kartą mechaniškai deklamuodavo savo išpažintis.

Vėliau atėjo trečias etapas. Nesiliaujantys politiniai mitingai išdegino jų smegenis taip, kad šios, išlavintos siekti žinių ir išminties, tiesiog pasidavė ir subliūško. Žmonės išties pradėjo tikėti esą kalti ir kenkiantys didingai revoliucijai. Jie verkė, ir jų atgaila atrodė kur kas nuoširdesnė negu monstrų ir demonų, kurie nebuvo intelektualai.

* Budizmo terminu „monstrai ir demonai“ per Kultūrinę revoliuciją buvo vadinami revoliucijos priešininkai.

** Žymiausi intelektualai, nusižudę per Kultūrinę revoliuciją: Lao Še, rašytojas; U Hanas, istorikas; Dzian Bodzanas, istorikas; Fu Lei, vertėjas ir literatūros kritikas; Džao Dziudžangas, geofizikas ir meteorologas; I Čiunas, rašytojas; Ven Dzie, poetas; Hai Mo, romanistas ir scenaristas.

Raudongvardiečiams du pastarieji smegenų raidos etapai kėlė nuobodulį. Tik tie monstrai ir demonai, kurie pasiliko pirmoje aukų transformacijos pakopoje, galėjo juos bent kiek sujaudinti, nelyginant raudonas matadoro apsiaustas bulių. Bet tokių pageidaujamų aukų buvo vis mažiau.

Cinghua universitete teliko turbūt vienas. Kadangi jis buvo tokia retenybė, jį paliko pačiai savikritikos mitingo pabaigai.

Je Džetai stebuklingai išgyveno Kultūrinę revoliuciją tebebūdamas pirmoje psichikos pakopoje. Jis atsisakė atgailauti, nusižudyti ar prarasti sveiką protą. Kai fizikos profesorius užkopė ant pakylos ir stojo priešais minią, jo laikysena aiškiai sakė: *Tegul mano kryžius bus dar sunkesnis.*

Raudongvardiečiai išties užvertė jam naštą, bet tai buvo ne kryžius. Kitos aukos buvo priverstos nešioti aukštas bambukines skrybėles, o jo skrybėlė – suvirinta iš geležies strypų. Taip pat ir lenta jam ant krūtinės buvo ne medinė kaip kitų – ją atstojo geležinės durės, nuluptos nuo laboratorijos krosnies. Ant tos metalo plokštės jo vardas, storai užrašytas juodais dažais, dabar buvo perbrauktas dviem ryškiai raudonomis susikryžiuojančiomis įžambinėmis: X.

Ant pakylos Je atlydėjo ne trys, kaip paprastai, bet šeši raudongvardiečiai: du vyrai ir keturios moterys. Abu vaikinai žengė dalykiškai, pasitikėdami savimi, kaip ir dera tikriems komjaunuoliams. Jie buvo ketvirto kurso^{*} teorinės fizikos studentai, Je buvo jų dėstytojas. Moterys, dar beveik mergaitės, buvo kur kas jaunesnės, antraklasės iš universitetinės vidurinės mokyklos.^{**} Jos vilkėjo karines uniformas su portupėjomis ir tiesiog skleidė jaunatvišką entuziazmą, keturios žalios žvakelės aplink Je Džetai.

* Kinų aukštosios mokyklos, taip pat Cinghua universitetas, iki Kultūrinės revoliucijos nuolat kaitaliojo studijavimo trukmę: nuo ketverių metų iki penkerių, paskui iki trejų.

** Pagal Kinijos švietimo sistemą, pirmi šešeri metai yra pradžios mokykla, po to treji metai vidurinės mokyklos ir dar treji aukštesniosios. Per Kultūrinę revoliuciją šią dvylikos metų sistemą pakeitė devynerių arba dešimties metų sistema, priklausė nuo apskrities ar savivaldybės. Šiuo atveju išeitų, kad Raudonosios gvardijos mergaitėms buvo po keturiolika metų.

Profesoriaus pasirodymas sujauđino minią. Politiniai šūkiai, jau beveik benutylą, atgijo nauja jėga ir pasklido po visą erdvę nelyginant potvynis.

Kantriai palaukęs, kol triukšmas nutils, vienas raudongvardiečių pasisuko į auką:

– Je Džetai, jūs – mechanikos specialistas. Jūs matot, kokiai vieningai jėgai priešinatės. Užsispyrimas atves tik prie mirties! Šiandien mes tęsime, ką pradėjom anksčiau, tad nereikės daugžodžiauti. Atsakykit be jums būdingo išsisukinėjimo: tarp 1962 ir 1965 metų jūs savavališkai įtraukėt reliatyvumo teoriją į savo fizikos kursą?

– Reliatyvumas yra fundamentalios fizikos teorijos dalis, – atsakė Je. – Kaip galima dėstyti pagrindinį kursą be jo?

– Melagis! – sušuko šalia stovinti raudongvardietė. – Einšteinas – reakcingas mokslininkas. Jis parsiduos kiekvienam, kas pamojuos jam pinigais, pasidavė net Amerikos imperialistams ir padėjo sukurti atominę bombą. Kad galėtume plėtoti revoliucinį mokslą, turime atsikratyti tamsių kapitalistinių teorijų, tokių kaip reliatyvumo!

Je nieko neatsakė, stengdamasis iškęsti skausmą nuo sunkios geležinės kepurės ir metalinės lentos, kabančios ant kaklo. Nebeliko jėgų atsakinėti į klausimus, į kuriuos neverta atsakyti. Šalia jo stovinti moksleivė susiraukė. Mergina buvo protingiausia iš keturių ir geriausiai pasiruošusi šiam klasių kovos susirinkimui. Prieš lipdama ant pakylos ji atmintinai išmoko mitingo scenarijų. Tačiau tokiam asmeniui kaip Je Džetai kelių politinių lozungų nepakako. Raudongvardiečiai nusprendė prieš savo dėstytoją imtis naujo ginklo. Vienas jų pamojo kažkam apačioje.

Je žmona, fizikos profesorė Šao Lin, stovėjo minios priešaky. Dabar ji užlipo į sceną. Jos žalias kostiumėlis, Raudonosios gvardijos karinės uniformos imitacija, buvo per didelis. Tie, kurie ją pažinojo, prisiminė, kaip puošniai ji rengdavosi per paskaitas. Dabartinė jos išvaizda atrodė nenatūrali.

– Je Džetai, – ji buvo nepratusi prie tokio teatro ir kai sušuko, kad girdėtų minia, jos balsas sudrebėjo. – Tu nesitikėjai, kad aš imsiusi tave kritikuoti ir demaskuoti? Taip, praeity tu buvai mane apkvailinęs. Dūmei man akis reakingomis mokslo idėjomis. Dabar aš pagaliau praregėjau. Revoliucinis jaunimas padės man, o aš padėsiu revoliucijai ir liaudžiai.

Ji pasisuko į minią:

– Draugai! Revoliucinis jaunime, revoliuciniai dėstytojai! Mes turime aiškiai suvokti reakingą Einšteino reliatyvumo teorijos prigimtį. Labiausiai į akis krinta tai, kad statiškas Visatos modelis neigia gamtos dinamiškumą. Tai prieštarauja dialektikai! Tada išeitų, kad Visata ribota, o tai akivaizdžiai reakingas idealizmas...

Klausydamasis žmonos, Je skeptiškai šypsojosi.

Aš tave kvailinau, Lin? Man tu visada buvai paslaptis. Kažkada aš gyriau tavo genialumą tavo tėvui – tikra laimė, kad jis mirė anksti ir išvengė šitos katastrofos, – bet jis tik papurtė galvą ir atsakė niekad nemanęs, kad jo duktė gabi mokslams. Tai, ką jis pridūrė, nulėmė mano tolesnį gyvenimą: „Lin per protinga. Fundamentalioms teorijoms reikia bukumo.“

Bėgant laikui aš vis labiau supratau jo žodžius. Tu išties per gudri. Dar prieš keletą metų pajutai politikos vėjų kryptį ir pasiruošei. Pavyzdžiui, per paskaitas pakeitei daugelio fizikos dėsnių ir konstantų pavadinimus: Omo dėsnį vadinai varžos dėsniu, Maksvelo lygtis pervadinai elektromagnetikos lygtimis, Planko konstantą – kvantų konstanta... Aiškinai studentams, kad mokslo pergalės yra liaudies ir proletariato išminties pasekmė, kapitalistiniai profesoriai tik pavogė vaisius ir priklįjavo jiems savo vardus.

Bet net ir to nepakako norint įsitrinti tarp revoliucionierių. Pažiūrėk į save dabar: tau neleidžia ryšėti raudonos „revoliucinio dėstytojo“ juostos ant rankovės, atėjai čia tuščiomis rankomis, tu neverta net „Raudonosios knygelės“ su Mao citatomis... Negali nusiplauti dėmės, kad gimei ikirevoliucinėje Kinijoje įžymių mokslininkų šeimoj.

Jei kalbame apie Einšteiną, turėtum labiau atgailauti už mane. 1922-ųjų žiemą Einšteinas lankėsi Šanchajuje. Tavo tėvas laisvai kalbėjo vokiškai ir buvo paprašytas Einšteiną lydėti. Tu man ne sykį pasakojai, jog tėvas tik todėl nuėjo į fiziką, kad Einšteinas jį paskatino, o tėvas paskatino tave. Taigi tam tikra prasme Einšteiną galim laikyti tavo mokytoju. Kažkada labai didžiavaisi tuo ryšiu.

Vėliau sužinojau, kad tai tebuvo nekaltas tėvo melas. Su Einšteinu jis tik vieną kartą trumpai šnektelėjo. 1922-ųjų lapkričio 22-ąją juodu pasivaikščiojo Nankino keliu. Kartu su jaisėjo Šanchajaus universiteto rektorius Ju Jouženas ir Cao Gubingas, laikraščio „Ta Kung Pao“ vyriausiasis redaktorius. Einant pro kelio remontininkus, Einšteinas stabtelėjo ir tylėdamas stebėjo, kaip vaikinai suplyšusiais drabužiais ir purvinu veidu bei rankomis skaldo akmenis. Jis pasiteiravo tavo tėvo, kiek vaikinai uždirba per dieną. Tėvas paklausė darbininko ir tas atsakė – penkis centus.

Tai buvo vienintelis kartas, kai jis kalbėjosi su mokslininku, pakeitusių pasaulį. Nebuvo jokių kalbų apie fiziką ar reliatyvumą, tik šalta, šiurkšti tikrovė. Pasak tavo tėvo, Einšteinas, išgirdęs atsakymą, tada dar ilgai stovėjo ir stebėjo mechaniškus darbininko judesius, nekreipdamas dėmesio, kad jo pypkė jau užgesusi. Baigęs man tai pasakoti, tavo tėvas atsiduso ir pasakė: „Kinijoje bet kokia drąsi idėja, pakilusi skrydžiui, yra pasmerkta kritimui. Tikrovės trauka pernelyg stipri.“

– Nuleisk galvą! – sušuko raudongvardietis.

Tai tikriausiai buvo studento gailestingumo gestas. Visos klasių kovos susirinkimų aukos privalėjo stovėti nunarintomis galvomis. Jeigu Je nuleistų galvą, sunki geležinė kepurė nukristų žemėn, ir jei jis tebestovėtų nuleista galva, nebūtų jokios prasmės ją vėl uždėti. Tačiau Je nepakluso ir galvos nenuleido, tad jo plonam kaklui teko atlaikyti visą svorį.

– Nuleisk galvą, užsispyręs reacionieriau!

Viena iš Raudonosios gvardijos merginų nusiėmė diržą ir užsimojo juo prieš Je. Varinė sagtis prakirto kaktą, pasipylė kraujas. Je susvyravo, bet netrukus vėl stovėjo tiesiai.

– Kai jūs dėstėt kvantinę mechaniką, primaišėt daug reakcingų idėjų, – pasakė raudongvardietis, tada linktelėjo Šao Lin, kad ji gali tęsti.

Šao mielai pakluso. Turėjo kalbėti, antraip jos iškamuota sąmonė, vos kabanti ant plauko, būtų tiesiog užgesusi.

– Je Džetai, negali paneigti kaltinimų! Kiek kartų piršai studentams reakcingą Kopenhagos interpretaciją!

– Tai vienintelis paaiškinimas, paremtas eksperimentų rezultatais, – atsakė Je. Šaltas jo tonas, ramus ir tvirtas balsas išgąsdino Šao Lin.

– Ta interpretacija teigia, kad išorinis stebėjimas sunaikina kvantų bangos funkciją, – dar viena reakcingo idealizmo išraiška, turbūt pati niekšiščiausia!

– Ar eksperimentai turi vadovautis filosofija, ar filosofija – eksperimentais? – staigi Je kontrataka apstulbino susirinkimo organizatorius. Akimirką jie nežinojo, ką daryti.

– Savaimė aišku, kad teisinga marksizmo filosofija turi vadovauti mokslo eksperimentams, – pagaliau atsakė vienas raudongvardiečių.

– Tada tai bus tas pats, kaip sakyti, esą teisinga filosofija nukrinta iš dangaus. Tai prieštarauja idėjai, kad tiesa gimsta eksperimentuojant. Ir marksistiniams gamtos pažinimo principams.

Šao Lin ir abu raudongvardiečiai neturėjo ką atsakyti. Priešingai nei merginos, tebelankančios mokyklą, jie negalėjo visiškai nekreipti dėmesio į logiką.

Tačiau keturios moksleivės turėjo savo revoliucinių metodų, kurie, jų nuomone, buvo nepriekaištingi. Toji, kuri ką tik diržu buvo pertraukusi Je, dabar vėl tai pakartojo. Kitos trys irgi nusijuosė diržus. Draugei parodžius tokį karingumą, jos negalėjo pasirodyti mažiau karingos. Vyrų jų nestabdė. Jeigu būtų pabandę, galėjo kilti įtarimas, kad jie nepakankamai revoliucingi.

– Jūs taip pat dėstėt Didžiojo Sprogimo teoriją, reakcingiausią iš visų mokslo teorijų, – tarė vienas raudongvardietis, bandydamas pakeisti temą.

– Gal ateitis parodys kitaip, bet dabar du didžiausi šio šimtmečio atradimai – Hablo dėsnis, paremtas raudonaisiais poslinkiais, ir kosminė spinduliuotė – patvirtina, kad Didysis Sprogimas yra patikimiausias Visatos kilmės paaiškinimas.

– Melas! – sušuko Šao Lin ir pradėjo ilgą paskaitą apie Didžiojo Sprogimo teoriją, nepamiršdama įterpti įžvalgių pastabų apie kraštutinai reakcingą teorijos prigimtį.

Tačiau teorija suintrigavo protingiausią iš keturių mergaičių – ji negalėjo susilaikyti nepaklaususi:

– Ar ir laikas turėjo pradžios tašką? Tai kas tada buvo iki to taško?

– Nieko, – atsakė Je, kaip būtų atsakęs bet kokiam smalsiam vaikui. Jis pažvelgė į moksleivę su simpatija, o tai buvo nelengva, turint omeny jo žaizdas ir sunkią geležies skrybėlę.

– Kaip... nieko? Tai reakcinga! Visiškai reakcinga! – sušuko išsigandusi mergaitė ir pasisuko į Šao Lin, pasiruošusią padėti.

– Teorija atveria galimybę Dievo buvimui, – Šao linktelėjo moksleivei, kuri, pasiklydusi tarp šių jai naujų idėjų, galop vėl pasijuto savi ir pamojavo Je diržu.

– Jūs norit pasakyti, kad Dievas yra?

– Aš nežinau.

– Ką?

– Noriu pasakyti, kad nežinau. Jeigu Dievas – kažkokia antgamtiška sąmonė už Visatos ribų, aš nežinau, ar jis yra, ar ne. Mokslas neturi duomenų nei tam patvirtinti, nei paneigti.

Tiesą sakant, šią košmarišką akimirką Je linko prie minties, kad Dievo nėra.

Jo itin reakcingas teiginys sujaudino minią. Vienas raudongvardiečių ant pakylos davė ženklą, ir vėl pasipylė šukių lavina:

– Šalin reakcingą Je Džetai valdžią!

– Lauk visus reakcingus dėstytojus!

– Šalin visas reakcingas doktrinas!

...

Kai minia pagaliau nutilo, moksleivė sušuko:

– Dievo nėra! Visos religijos yra valdančiųjų klasių įrankis liaudies dvasiai paralyžiuoti!

– Labai vienašališkas požiūris, – ramiai pasakė Je.

Jaunoji raudongvardietė, sugėdinta ir pikta, nusprendė, kad prieš šį pavojingą priešą visos kalbos yra tuščios. Tad čiupo diržą ir šoko link Je, trys jos draugės – iš paskos. Je buvo aukštas, ir paauglėms teko pasistengti, kad diržų sagtimis pasiektų jo galvą, kurios jis taip ir nenunarino. Po kelių smūgių geležies skrybėlė, šiek tiek saugojusi jį nuo skaudžių sagčių, nukrito. Tada moksleivės puolė dar energingiau, ir neilgai trukus Je susmuko.

Raudongvardietes, padrąsintas tokios sėkmės, svaigino klasių kovos įkarštis. Jos kovojo už idealą ir didžiavosi savo narsa. Istorijos prožektoriai buvo nukreipti į jas...

Abiem Je studentams tai pagaliau įkyrėjo. Vienas jų tarė:

– Pirmininkas skatina mus labiau pasikliauti iškalba negu smurtu!

Jie atplėšė galvos netekusias paaugles nuo Je, tačiau buvo per vėlu. Fizikas gulėjo nejudėdamas, jam iš galvos sruveno kraujas. Įsiau drinusi minia sustingo. Vienintelis judantis dalykas buvo toji kraujo srovelė. Nelyginant raudona gyvatė, ji vinguriavo per visą pakylą, pasiekė kraštą ir varvėjo žemyn. Ritmingas kraujo lašėjimas priminė tolstančio žmogaus žingsnius.

Tylą suardė kikenimas. Tai buvo Šao Lin, kurios protas pagaliau pasidavė. Jos juokas baugino mitingo dalyvius ir jie pradėjo skirstytis, iš pradžių mažomis grupelėmis, paskui jau visi. Stadionas ištuštėjo, prie pakyls liko tik viena mergina.

Tai buvo Je Vendzie, Je Džetai duktė.

Kai keturios moksleivės žudė jos tėvą, ji bandė užlipti ant pakyls, tačiau du seni universiteto valytojai jos nepraleido, kuždėdami, kad užlipusi ji irgi pražus. Masinis klasių kovos susirinkimas virto beprotišku spektakliu, ir jos pasirodymas būtų sužadinęs tik dar

didesnį pamišimą. Ji šaukė ir vaitojo, bet balsas skendo minios šūkių bangose.

Viskam pagaliau nutilus ji jau nebegalėjo išleisti jokio garso, tik žiūrėjo į nebegyvą tėvą. Mintys, kurioms nebuvo lemta virsti žodžiais, ištirpo kraujyje ir liko ten visam gyvenimui. Miniai išsiskirsčius mergina stovėjo tarsi akmens statula, ta pačia kūno poza, kokia ją laikė abu senieji valytojai.

Po valandėlės ji nuleido rankas, užkopė ant pakylės, atsisėdo šalia tėvo, suspaudė jau atšalusį jo delną ir įsmeigė tuščią žvilgsnį į tolumą. Kai pagaliau atėjo išnešti lavono, ji išsiėmė iš kišenės jo pypkę ir įdėjo jam į ranką.

Vendzie tyliai išėjo iš stadiono, pilno minios paliktų šiukšlių, ir pasuko namų link. Pasiekusi dėstytojų bendrabutį, išgirdo pamišėlišką juoką, sklindantį iš antro aukšto langų. Tai buvo moteris, kurią ji kažkada vadino mama.

Vendzie apsisuko ir patraukė, kur akys veda.

Netrukus atsidūrė prie profesorės Žuan Ven durų. Visus ketverius jos studijų metus profesorė Žuan buvo artimiausia draugė ir patarėja. Dar porą metų, rengdama disertaciją Astrofizikos fakultete, o paskui ir per visą Kultūrinės revoliucijos chaosą, Vendzie pasitikėjo tik profesore Žuan ir savo tėvu.

Žuan studijavo Kembridžo universitete, ir kažkada Vendzie žavėjosi jos namais: retos knygos, paveikslai, patefono plokštelės iš Europos, pianinas, europietiško stiliaus pypkės subtiliame mediniame stove (ta, kurią mėgo tėvas, irgi buvo Žuan dovana), kai kurios iš Viduržemio viržio, kitos iš turkiškos „jūros putos“, – nuo visų, regis, dvelkė išmintimi žmogaus, kuris kažkada laikė jas saujoje ar tarp dantų, paskendęs mintyse, nors Žuan niekuomet apie jį neužsiminė.

Elegantiški, šilti namai kažkada Vendzie buvo saugus uostas, kuriame ji rasdavo prieglobstį nuo didžiojo pasaulio vėjų, bet tai buvo anksčiau, kol Žuan namuose Raudonoji gvardija dar nebu-

vo surengusi kratų ir daug ko konfiskavusi. Kaip ir Vendzie tėvas, Žuan labai nukentėjo per Kultūrinę revoliuciją. Klasių kovos susirinkimuose raudongvardiečiai kabino jai ant kaklo aukštakulnius batelius ir murzojo veidą lūpų dažais, kad parodytų jos korumpuotą kapitalistinį gyvenimą.

Vendzie pastūmė Žuan namų duris. Chaosas, kurį paliko Raudonoji gvardija, buvo sutvarkytas. Suplėšyti paveikslai suklijuoti ir vėl pakabinti ant sienų. Apverstas pianinas grįžo į savo vietą, buvo nublizgintas, tik groti juo, sulaužytu, jau nebebuvo galima. Kelios knygos, išvengusios konfiskacijos, gražiai stovėjo lentynoje... Žuan užsimerkusi sėdėjo prie rašomojo stalo.

Vendzie švelniai paglostė profesorės Žuan kaktą, skruostus, rankas – viskas atšalę. Vendzie vos tik įėjusi pastebėjo tuščią migdomųjų dėžutę. Minutę pastovėjusi ji apsisuko ir išėjo. Jokios širdgėlos nebejautė. Tarsi Geigerio skaitiklis, gavęs per daug radiacijos ir nebegalintis daugiau reaguoti, rodyklė sustingusi ties nuliu.

Ties durimis ji paskutinį kartą apžvelgė Žuan namus. Profesorė buvo pasipuošusi: makiažas, lengvas lūpdažio sluoksnis, aukštakulniai bateliai.

2

Tylusis pavasaris

Po dvejų metų, Didysis Chinganas

– Meee-dis!

Vos tik nuskambėjo perspėjimo šūksnis, griausmingai nuvirto aukštas daūrinis maumedis, storumu prilįgstantis Partenono kolonai. Po Je Vendzie kojomis sudrebėjo žemė.

Ji čiupo kirvį, pjūklą ir ėmėsi genėti nuo kamieno šakas. Kiekvieną kartą jai atrodydavo, kad ruošia laidoti milžino kūną. Kartais įsivaizduodavo, kad tas milžinas – tai tėvas. Ji vis prisimindavo košmarišką naktį prieš dvejus metus, kai lavoninėje plovė tėvo kūną. Raukšlėta ir sutrūkinėjusi maumedžio žievė priminė jo randus ir žaizdas.

Mongolijos centrinių sričių gamybinį-statybinį korpusą sudarė keturiasdešimt vienas batalionas, per šimtą tūkstančių žmonių buvo pasklidę po begalinius miškus ir stepes. Iš pradžių, vos atsikraustęs iš miestų į nepažįstamas laukines vietas, „apsišvietęs jaunimas“ – žali studentai, netekę savo mokyklų, – puoselėjo romantišką svajonę: kai revizionistinės ir imperialistinės Sovietų Sąjungos tankų daliniai ims riedėti per Kinijos sieną, jie apsiginkluos ir savo kūnais sukurs pirmąją gynybinę Respublikos užtvarą. Ir išties tie lūkesčiai buvo vienas strateginių motyvų, paskatinusių steigti Gamybinį-statybinį korpusą.

Deja, išsvajotas karas buvo kaip tie kalnai kitapus stepių – aiškiai matomi, bet tolimi lyg mirażas. Tad teko susitaikyti su pasėlių laukais, gyvulininkyste ir miškų kirtimu.

Po kurio laiko tie žmonės ėmė lankyti šventąsias Kinijos revoliucijos vietas ir suvokė, kad, palyginti su plačiu dangumi ir atviromis erdvėmis čia, net didžiausi šalies centrinių sričių miestai atrodo kaip ankšti avių gardai. Jų karštas revoliucinis entuziazmas, kaip ir pasiaukojantis gyvenimas atšiauriuose miškuose ir stepėse, neturėjo nei reikšmės, nei prasmės. Pralietas kraujas atauš sparčiau nei karvės blynas, o naudos iš jo bus dar mažiau. Kita vertus, lemtis jiems lėmė būti liepsninga karta, tad savo motoriniais pjūklais jie pavertė miškų jūras plikomis kalvomis, o plačias stepes – traktorais ir kombainais – dykumomis.

Je Vendzie nuomone, toks miškų naikinimas buvo akivaizdi nesąmonė. Aukšti daūriniai maumedžiai, amžinai žaliuojančios pušys, dangų remiančios korėjinės drebulės, liekni ir tiesūs baltieji beržai, kvapūs sibiriniai kedrai, juodieji beržai, ažuolai, kalnų guobos, mandžiūriniai uosiai, *Chosenia arbutifolia*, mongoliniai ažuolai – pjaunama buvo viskas. Šimtai motorinių pjūklių – tarsi debesy metalinių skėrių, po kurių lieka tik kelmai.

Traktorius ruošėsi nuvilkti ką tik nupjautą ir nugenėtą daūrinį maumedį. Je švelniai paglostė kamieną, tarsi jausdama medžio skausmą. Staiga išvydo dar vieną glostantį delną. Jo virpesys sutapo su Je širdies ritmu. Tai buvo balta vyro ranka.

Je pakėlė akis. Tai buvo Bai Mulinas, liesas, išblyškęs vyras su akiniais, korpuso laikraščio „Didžiosios gamybinės žinios“ korespondentas, užvakar atvykęs rinkti medžiagos. Je buvo skaičiusi jo straipsnius, parašytus geru stiliumi, jausmingus ir subtilius, neatitinkančius šiurkščios tikrovės.

– Ateik, Ma Gangai, – Bai pašaukė raumeningą medkirtį, dirbantį netoliese. Tas savo plačia krūtine priminė ką tik nukirstą maumedį. – Ar žinai, kokio amžiaus šitas medis?